

2.

Hemmelig.

Tillæg 3 til indst. S. X.

(1908).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende anvendelse af det ved stortingsbeslutning af 26de april 1906 afsatte beløb, kr. 1 076 000,00, forsaavidt Trøndelagen angaar.

(St. prp. nr. 63 for 1908).

Til stortinget.

Overensstemmende med komiteens indstilling (tillæg 7 til indst. S. X for 1906/1907) fattede stortinget under 12te juli 1907 følgende beslutninger:

1. Stortinget samtykker i, at der af det ved stortingets beslutning af 26de april 1906 afsatte beløb anvendes kr. 919 000,00 til forsvarsforanstaltninger paa følgende steder:
 - a. I Ofottrakten kr. 330 000,00
 - b. - Trøndelagen - 335 000,00
 - c. - Sarpsborgafsnittet . - 254 000,00
2. Forinden arbejderne under a og delvis under b iverksættes, anmodes regjeringen om at forelægge stortinget nærmere oplysninger og planer overensstemmende med udtalelserne i nærværende indstilling.
3. Regjeringen anmodes endvidere om at forelægge for næste storting udtalelser om eventuel forsterkning af de foranævnte forsvarsafsnit, saaledes som ligeledes er fremholdt i indstillingen.

I den nu forelagte proposition og den med samme fulgte konfidentielle skrivelse af 5te mars 1908 oplyses, at detaljeplanerne for Sarpsborgafsnittet er indkommet, og at ingeniørarbejderne her vil kunne igangsættes i den nærmeste fremtid.

Forøvrig har departementet som af stortinget forlangt indhentet nærmere oplysninger, planer m. v.

Efter de foretagne nærmere undersøgelser foreslaaes i propositionen for Trøndelagen bevilget kr. 60 000,00 udover de ifjor bevilgede kr. 335 000,00.

For de øvrige afsnits vedkommende kan endelig forslag endnu ikke fremsættes.

Komiteen skal nedenfor omhandle de forskellige afsnit i samme orden som i tillæg 7 til indst. S. X for 1906/1907.

I. Ofottrakten

er overensstemmende med komiteens foranævnte indstilling behandlet af en kommission, der foruden som af komiteen foreslaaet at bestaa af generalstabschefen, admiralstabschefen, distriktskommandochefen og distriktsingeniøren i Tromsø stift ogsaa sees tiltraadt af chefen for fæstningsartilleriet. I sin betænkning af 19de december 1907 har denne kommissions 3dje januar 1908 flertal (samtlige medlemmer undtagen fæstningsartilleriets chef) foreslaaet anlæg af et marineetablissement i Ramsund med permanente batterianlæg ved dettes nordre og

søndre munding samt et feltbatteri og desuden en fredsoplagshavn i Narvik. Forslaget er udarbejdet i 3 alternativer, og udgifterne vil efter disse beløbe sig til respektive kr. 921 500,00, kr. 1 133 500,00 og kr. 1 269 500,00. I alle forslag indgaar kr. 78 000,00 til oplagshavn i Narvik og kr. 265 000,00 til mari-neetablisement i Ramsund samt kr. 134 000,00 til signalvæsen; forskjellen i alternativernes kostende beror paa, hvad der opføres til skyts, ammunition og batterianlæg.

For samtlige alternativer kommer desuden til uddybning af Ramsundet til 4 m. dybde og 15 m. bundbredde, en foranstaltning hvis kostende imidlertid for nærværende ikke med tilstrækkelig sikkerhed lader sig beregne (der foreligger omkostningsoverslag paa kr. 295 000,00 og kr. 153 000,00).

Kommissionens mindretal (chefen for fæstningsartilleriet) kræver sterkere skyts ved eventuelle forsvarsforanstaltninger i Ramsundets søndre munding og antager desuden, at det af departementet i st. prp. nr. 109 for 1906/1907 foreslaaede fort m. v. ved Tyttebærvik (Aalbugfjeld) maa medtages. Endvidere finder han ogsaa i beregningerne at maatte medtage, hvad det vil koste at erstatte den af kommissionen foreslaaede afgivelse af kanonbaader og torpedobaader samt anskaffelse af undervandsbaader, saaledes at de forskjellige alternativer efter mindretallets udgiftsberegninger vil koste fra ca. 9 til ca. 11³/₄ million kroner, hvoraf ca. 7,5 -- 8,7 million til flydende materiel.

Departementet finder i sit forslag ikke grund til at gaa nærmere ind paa kommissionens betænkning, dels fordi spørgsmaalet om Ramsundets uddybning endnu ikke er udredet, dels af hensyn til, at de her i forslag bragte foranstaltninger vil andrage til betydelig mere end de til Ofottrakten under en helt anden forudsætning afsatte kr. 330 000,00.

Departementet agter derfor at behandle Ofotafsnittet sammen med forslagene til sikring af marinens hovedstation samt forsterkninger af landets øvrige vigtige terræfnafsnit (Moss--Raadeafsnittet, Fossumafsnittet m. v.)

Komiteen slutter sig til departementet, idet den dog vil udtale, at den gaar ud fra, at en saadan behandling ikke vil komme til at virke i nævneværdig grad forsinkende paa forsvarsforanstaltningerne i vore nordlige landsdele, hvis forsvar komiteen anser det af særdeles vigtighed snarest mulig at styrke i den udstrækning, vor økonomiske evne maatte tillade.

II. Trøndelagen.

De hertil ifjor bevilgede kr. 335 000,00 var tænkt fordelt saaledes:

1. Stjørdalsdefileet:

Ingeniørarbejde ved Ingstadkleivens fort med blokhus	kr. 189 000,00
Montering, lys og signalanlæg og tilfældige udgifter	37 000,00
Sum	kr. 226 000,00

2. Værdalsdefileet:

Ingeniørarbejde vedkommende fæstningsgalle- riet ved Vaterholms bro	kr. 84 000,00
Ingeniørarbejde vedkommende veien til Berguglen	7 000,00
Montering, lys og signalanlæg	18 000,00
Sum	kr. 109 000,00
Tilsammen	335 000,00

3. Til forsvaret i 2den linje (Gjeving-
aasens befæstning) var overensstemmende med departementets forslag intet beløb opført, men komiteen forudsatte, at der for dette storting skulde blive at forelægge en udredning af, hvorvidt et veianlæg til nævnte aas var nødvendig, hvorledes det burde traceres, og hvad det vilde koste.

Komiteen udtalte endvidere, at tilgangene til det Trondhjemske efter sin militære betydning antoges at ville kunne tiltrænge nogen styrkelse udover, hvad der var opført i den fremlagte proposition.

Den ønskede indtaget generalstabens betænkning angaaende et foran Ingstadkleiven fremskudt forsvar, ligesom den antog, at der for det fremskudte forsvar saavel i Stjø-

dalen som Værdalen burde udarbejdes planer for aabentliggende verker alternativt med planerne for de foreslaaede fæstningsgallerier, samt at disse sidste planer yderligere burde bearbejdes og granskes af generalstab, fæstningsartilleri, distriktskommando og kommanderende general.

Endvidere har komiteen anmodet om, at der blev udarbejdet detaljeplaner for et fort paa Berguglen og optaget detaljekarter i Steneafsnittet.

Overensstemmende med komiteens ønsker har departementet ladet foretage fornødne befaringer og indhentet betænkninger fra vedkommende militære autoriteter.

Med hensyn til det fremskudte forsvar hersker der blandt samtlige disse enstemmighed om, at fæstningsgallerierne ikke lader sig erstatte med aabentliggende verker paa toppen eller paa et høiereliggende plateau af de fjeldknauser, hvori gallerierne tænkes indsprængt. Mod de aabentliggende verker anføres, at de — for mest mulig at undgaa at blive domineret fra modstillinger — maa lægges høit, hvorved deres ild bliver sterkt plongerende og saaledes mindre bestrygende samt vanskelig at anordne og lede; de giver desuden ikke tilstrækkelig dækning for betjeningen og heller ikke den stormfrihed, som maa forlanges for at kunne indskrænke dækningsstyrken i muligt grad.

Om fæstningsgallerierne gjøres forøvrig den almindelige bemærkning, at prisberegningen stiller sig vanskelig, da man for det første ikke har fuldt kjendskab til bergets vekslende beskaffenhed, som først kan konstateres, naar sprængningen er kommet ind i fjeldet, og dernæst konstruktionerne tildels er af nyt system. Chefen for ingeniørvaabenet har derfor foreslaaet, at et enkelt galleri først søges istandbragt for derigjennem at vinde erfaring og vished for, at de i teknisk henseende er fuldt effektive. Det sees ligeledes, at cheferne for generalstaben og fæstningsartilleriet med tilslutning af departementet har fundet at kunne reducere de af chefen for ingeniørvaabenet beregnede omkostninger for et enkelt af fjeldgallerierne, og at chefen for ingeniørvaabenet ikke benægter muligheden af, at planen for vedkom-

mende etablissement ved en endelig bearbejdelse i nogen grad kan reduceres.

1. Stjørdalsdefileet.

I generalstabens skrivelse af 29de november 1907 til den kommanderende general er bragt i forslag de fortifikatoriske forføininger, som af de militære chefer antages snarest at burde træffes i Stjør- og Værdalen. Disse er for Stjørdalens vedkommende:

a. Defilésperringen — det fremskudte forsvar —

1. galleri i østafholdingen paa Heglifjeld (Kringfjeld) for 2 kanoner af feltkaliber
2. galleri i nordafholdingen paa Hamnhaug (Sørkringen) for 4 mitraljører.

Udgifterne var af chefen for ingeniørvaabenet beregnet: for 1 til kr. 72 000,00
- 2 - - 64 000,00,

eller ialt ca. - 136 000,00
hvortil kommer depot - 2 000,00

kr. 138 000,00

men som foran nævnt har cheferne for generalstaben og fæstningsartilleriet (jfr. fællesudtalelse fra disse chefer og chefen for ingeniørvaabenet af 25de februar 1908) fundet at kunne reducere overslaget for det ene galleri, nemlig det paa Hamnhaug, til kr. 54 000,00. Udgifterne til ingeniørarbejder bliver saaledes kr. 10 000,00 mindre eller ca.

kr. 128 000,00

Til signal- og belysningsvæsen

opføres derhos - 10 000,00

Ialt ca. kr. 138 000,00

b. For Ingstadkleivens fort foreligger for ingeniørarbejdernes vedkommende fra chefen for ingeniørvaabenet detaljeudgiftsberegninger efter 2 alternativer, nemlig med 10 m. pigtraadhinder til . kr. 189 000,00
» stormsikker, flankert grav - 240 000,00
à - 250 000,00

Det første alternativ er udarbejdet som et eget forslag fra nævnte chef, idet han fremholder, at fuldstændig stormfrihed ikke kan opnaaes ved pigtraadhinder, men kun ved den foreslaaede grav.

I den forannævnte fællesudtalelse er imidlertid ikke destomindre det første forslag givet fortrinnet, fordi det giver betydelig større plads inden fortet, hvad der ansees for en væsentlig fordel.

c. Til lys, signal, montering og tilfældige udgifter er opført kr. 45 000,00.

Departementet bemærker, at de disponible midler ikke strækker til baade det fremskudte forsvar og Ingstadkleivens fort. Dette sidste maa tillægges saa stor betydning for forsvaret i Stjørdalen, at dets udførelse maa gaa foran defilésperringen. Denne kan nemlig — omend med store vanskeligheder og tidsspilde — omgaaes fra Meraker over Fundsjøen til Forradalen, der fører ret ud i Stjørdalen foran Ingstadkleivens fort. Dette spærrer saaledes baade mod en fremrykning gennem Stjørdalen og Forradalen.

Departementet forbeholder sig derfor at behandle defiléforsvaret i Stjørdalen sammen med de øvrige befæstningsspørsaal i landet og opfører nu for Stjørdalen:

a. Ingstadkleivens fort til ingeniørarbejder	kr. 189 000,00
b. Lys, signal, montering og tilfældige udgifter	45 000,00
Sum	kr. 234 000,00

Komiteen vil udtale, at den antager, at et fremskudt forsvar ogsaa i Stjørdalen vil være nødvendigt. Man er imidlertid med departementet enig i den tidligere nævnte betragtning, at det er hensigtsmæssigt at gaa forsøgsvis frem med de foreslaaede fæstningsgallerier, da systemet endnu er uprøvet. Og da man tillige med dette finder det heldigst af militære grunde først at faa anordnet én sperring i hvert dalføre, og for Stjørdalens vedkommende anser Ingstadkleivens fort som det, der maa komme i første række, slutter man sig til forelægget og indstiller overensstemmende med propositionen.

2. Værdalsdefileet.

Cheferne for generalstaben, ingeniørvaabnet, fæstningsartilleriet og trondhjemske distriktskommando er samtlige enige i (jfr. fællesudtalelser af cheferne for generalstaben, fæstningsartilleriet og ingeniørvaabnet af 25de

februar 1908), at det fremskudte defiléforsvar ved Vaterholms bro er det, som først og fremst maa komme til udførelse i Værdalen.

I saa tilfælde antager de, at det tidligere foreslaaede fort paa Bergugleberget kan sloifes.

Omkostningerne ved det fremskudte forsvar beregnes saaledes:

a. Et galleri i fjeldet paa Innas sydside ca. 1 800 m. øst for Vaterholms bro for 1 kanon af feltkaliber samt 2 mitraljører, kr. 46 120,00, afrundet til kr. 46 000,00	
b. Et galleri i fjeldet paa Innas nordside ca. 1 300 m. øst for Vaterholms bro for 4 mitraljører, med depot	55 000,00
c. Et galleri i fjeldet eller stormfrit blokhus lige bag Vaterholms bro	14 000,00
Sum	kr. 115 000,00

Paa Bergugleberget foreslaaes alene forberedt position for feltskyts, hvorfor der her opføres:

Til vei for opbringelse af skyts af feltkaliber	kr. 7 000,00
Til planeringer og kanonskur for 6 stkr. 8,4 cm. kanoner	4 000,00
Sum	kr. 11 000,00

Stensvettaberget foreslaaes alene taget i betragtning ved anordning af infanteriforsvar, og der opføres intet til noget veianlæg her.

Departementet tiltræder de i fællesudtalelsen fremsatte forslag for Værdalen og opføres saaledes for dette afsnit:

a. Til det fremskudte defileforsvar (ingeniørarbejder)	kr. 115 000,00
b. » vei m. v. for Bergugleberget	» 11 000,00
c. » lys, signal, montering m. v.	» 15 000,00
d. » anskaffelse af 4 mitraljører à kr. 2 500,00 »	» 10 000,00
Sum	kr. 151 000,00

Komiteen finder efter de nu foreliggende planer og oplysninger at kunne slutte sig til det fremsatte forslag om anlægget af fæstningsgallerier ved Vaterholms bro, idet man som foran nævnt gaar ud fra, at der

gaaes forsøgsvis frem. Man er ligeledes enig i, at der ikke anlægges noget fort paa Berguglen, men at man kun forbereder forsvaret her paa den maade som foreslaaet.

Man indstiller derfor med departementet paa bevilgning af det foreslaaede beløb kr. 151 000,00

3. Forsvaret i 2den linje.

I tillæg 7 til indst. S. X 1906/1907 forudsatte komiteen, som foran nævnt, at der blev undersøgt, om veianlæg Gjevingaas—Havdalsaas var nødvendigt m. v. Overensstemmende hermed har der været anstillet praktiske forsøg med at faa feltskyts op paa aasen, og det har vist sig, at dette uden særlige vanskeligheder lader sig gjøre fra Hommelvik—Hell, derimod ikke fra Hommelvik over til trakten om Furan (ret syd for Havdalen). Generalstaben anser det lidet betryggende i dette særdeles vigtige omraade blot at have en adkomstvei, der vil kunne bestryges af fiendtligt artilleri paa virksomt skudhold. Kommanderende general slutter sig hertil.

Departementet er ogsaa enig heri.

Chefen for ingeniørvaabnet har beregnet de samlede udgifter til omhandlede veianlæg til kr. 40 000,00.

Departementet antager, at veiene kan gjøres enklere og noget smalere end beregnet, samt at enkelte arbejder efterhaanden maa kunne udføres af det sappørkompani, som ved den nye organisations gennemførelse er tænkt henlagt til Værnes eksercerplads. Det opfører derfor kun kr. 10 000,00 til veianlæg Gjevingaas—Havdalsaas.

Komiteen er efter det oplyste enig i, at de omtalte veie maa anlægges, og finder ligeledes at kunne slutte sig til departementets forslag til bevilgning, idet man specielt vil bemærke, at man er enig i tanken om hjælp til arbeidernes udførelse fra en eventuelt oprettendes ingeniørafdeling i det Trondhjemske.

Komiteen indstiller saaledes for Trøndelagens vedkommende overensstemmende med departementets forslag:

Til Stjørdalsdefileet	kr.	234 000,00
» Værdalsdefileet	»	151 000,00
» forsvaret i 2den linie (i Stjørdalen)	»	10 000,00

Sum kr. 395 000,00

Dette bliver kr. 60 000,00 mere end de i fjor bevilgede kr. 335 000,00 til dette afsnit. Komiteen fremholdt imidlertid, som før omtalt, i tillæg 7 til indst. S. X 1906/1907, at forsvaret af tilgangene til det Trondhjemske vilde kunne trænge nogen styrkelse udover, hvad der af departementet var foreslaaet i st. prp. nr. 109 1906/1907. Beløbet kr. 60 000,00 indstilles taget af det udisponerede restbeløb (kr. 157 000,00) af den under 26de april 1906 afsatte sum kr. 1 076 000,00.

III. Andre afsnit.

I tillæg 7 til indst. S. X for 1906/1907 henstillede komiteen, at der i Moss—Raade-afsnittet og i Fetsund—Blaker- samt Skarnes-trakten blev anstillet nærmere terrænundersøgelser og paa vanlig maade blev indtaget udtalelser saavel angaaende nødvendigheden af anvendelse af fæstningsskyts i de her nævnte afsnit som i tilfælde ogsaa angaaende de planer, hvorefter og den rækkefølge hvori disse anlæg bør fremmes. I nævnte indstilling henstillede komiteen endvidere, at der blev afgivet nærmere redegjørelse angaaende de af kommanderende general foreslaaede brohovedformede verker, som han ved mobilisering havde tænkt sig provisorisk anlagt i Fossum- og Fetsund—Blakerafsnittet.

I anledning heraf meddeler departementet, at der er nedsat en departemental kommission — befæstningskomiteen af 1907 — der er givet i opdrag at afgive en samlet generel betænkning angaaende forsvaret af det østfjeldske, regnet fra trakten omkring Trysil kirke i nord til Glommens udløb i syd, angaaende de enkelte afsnits betydning efter de for vort land forandrede forhold, som begivenhederne i 1905 har medført, samt angaaende de enkelte afsnits eventuelle yderligere forsterkning.

Der omtales dernæst, at der er indkommet betænkning fra komiteen for udredning af forskjellige spørgsmål vedrørende marinens

hovedstation, hvilken betænkning er sendt de forskellige militære autoriteter til udtalelse.

Naar disse udtalelser samt betænkning fra den ovenfor nævnte befæstningskomite af 1907 foreligger, vil departementet optage til samlet behandling vedkommende afsnits fortifikatoriske forsterkning.

Komiteen forudsætter, at der gjøres al mulig fortgang med tilvejebringelsen af de her nævnte udtalelser og betænkninger saaledes, at sagen saa snart som muligt kan forelægges stortinget.

Komiteen vil derhos bringe i erindring sin henstillen i tillæg 7 til indst. S. X for 1906/1907 om, at der om muligt tilvejebringes en helt objektiv udredning af den helt modsatte opfatning af befæstningers nytte og nødvendighed, som efter de da foreliggende dokumenter syntes at være gjældende hos kommanderende general og generalstaben.

Komiteens medlem, **Egede-Nissen**, vil under henvisning til sin dissens i komiteindstilling tillæg 7 til indst. S. X af 2den

juli 1907 forbeholde sig at stemme mod de indstillede kr. 60 000,00. Dette medlem finder, at det faar være nok med de tidligere bevilgede kr. 335 000,00, ligesom han ikke deler den opfatning, som af komiteen er gjort gjældende vedkommende Ofotafsnittet og »andre afsnit«.

I henhold til det foranstaaende indstiller komiteen til stortinget at fatte følgende

b e s l u t n i n g :

Til forsvarsforanstaltninger i Trondelagen tillades af det ved stortingsbeslutning af 26de april 1906 afsatte beløb af kr. 1 076 000,00 anvendt kr. 60 000,00 udover de hertil ved stortingsbeslutning af 12te juli 1907 bevilgede kr. 335 000.

Kristiania i militærkomiteen den 13de august 1908.

Jens Bratlie, formand.	Ivar Aavatsmark, ordfører.	I. J. Svendsbøe, sekretær.
----------------------------------	--------------------------------------	--------------------------------------